

Pandemia przemocy domowej
- koronawirus a przemoc
domowa

Brysiewicz & Wspólnicy

RADCOWIE PRAWNI

Izolacja oraz kwarantanna, które zostały nałożone na Polaków w związku z pandemią koronawirusa, wywarła negatywny wpływ na rodzinę. W czasie pandemii koronawirusa nastąpił znaczący wzrost poziomu przemocy domowej, której rocznie w Polsce zgłasza się około kilkuset tysięcy przypadków. Można powiedzieć, że w dobie pandemii wirus niejako „zaraża” przemocą. Obecna sytuacja sprawia, że ofiary przemocy domowej nie mają możliwości ucieczki ani ukrycia się przed swoim oprawcą. Problem dotyczy zarówno małżonków, dzieci, jak i seniorów czy osób niepełnosprawnych, którzy w tym czasie są szczególnie narażeni na przemoc domową.

Z całego świata płyną doniesienia o negatywnym wpływie ograniczeń wynikających z pandemii koronawirusa na wzrost występowania przemocy domowej. Wprowadzone w wielu krajach: zakazy przemieszczania się lub ograniczenie kontaktów społecznych, dramatycznie nasiliły zjawisko przemocy domowej. Problem ten zintensyfikował się w domach, w których już występował, ale także pojawił się w rodzinach do tej pory nieobjętych przemocą.

Ogromne znaczenie w obecnej sytuacji odgrywa zależność, szczególnie ekonomiczna, ofiar od sprawców, które to zjawisko występowało już co prawda przed szalejącą pandemią, jednak nasiliło się w jej okresie. W przypadku zwolnień, będących wynikiem pandemii czy w przypadku osób pracujących na umowach cywilnoprawnych, najczęściej jedynym źródłem utrzymania rodziny jest sprawca przestępstwa. Izolacja oraz stałe przebywanie ofiar przemocy domowej ze swoimi oprawcami skutkuje tym, że sprawcy czują się bezkarnie i bezpiecznie.

1. Dotychczasowe wsparcie dla ofiar przemocy

Do czasów koronawirusa osoby objęte przemocą domową miały szereg możliwości skorzystania z różnych form pomocowych zapewnianych przez państwo.

W szczególności w obrocie prawnym funkcjonowała (i dalej funkcjonuje) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która wprowadziła środki mające na celu zapobieganie kontaktowaniu się sprawców przemocy z osobami pokrzywdzonymi oraz oddziaływania korekcyjno-edukacyjne. Najczęstszym rozwiązaniem stosowanym na gruncie ustawy były wnioski z art. 11a w przedmiocie zobowiązania sprawcy przestępstwa do opuszczenia mieszkania, jak również procedura Niebieskiej Karty. Rozwiązania te są jednak długotrwałe i wymagają przeprowadzenia szeregu czynności (w tym przesłuchania osób zainteresowanych) celem przeprowadzenia całości procedury i wydania orzeczenia kończącego sprawę. Najczęstszym rozwiązaniem, z którego korzystały i korzystają ofiary przestępstw pozostają doraźne interwencje służb, które jednak nie przynosiły znaczących efektów i po krótkich interwencjach pozostawiały ofiary same sobie od jednym dachem wraz ze sprawcami przemocy.

Pomoc dla ofiar objętych przemocą domową świadczyły (i świadczą) także różne instytucje, które najczęściej zapewniają bieżące wsparcie poprzez możliwość skorzystania z telefonów alarmowych, jak na przykład: Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "NIEBIESKA LINIA", Centrum Praw Kobiet, Fundacja Feminoteka, Niebieska Linia IPZ czy Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. Instytucje te niejednokrotnie zapewniają wsparcie psychologiczne czy materialne ofiarom przestępstwa.

Izolacja i kwarantanna w dobie pandemii koronawirusa znacząco zweryfikowała jednak wszystkie powyższe rozwiązania pomocowe z uwagi na brak możliwości otwartego kontaktu z przedstawicielami instytucji, jak również stałe przebywanie ofiar przemocy ze swoimi oprawcami w domu.

W dniu 11 kwietnia 2020 roku na stronie internetowej Rzecznika Praw Obywatelskich opublikowano tzw. "Plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w epidemii koronawirusa", który omawia szereg wytycznych w zakresie postępowania ofiar przemocy w kryzysowych [przypadkach](#).

2. Ustawa antyprzemocowa i nowe rozwiązania

Jeszcze w marcu 2020 roku RPO zaapelował do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Komendanta Głównego Policji o zapewnienie prawidłowego funkcjonowania systemu wsparcia dla ofiar przemocy domowej. Po apelu wielu środowisk, w tym organizacji społecznych, w dniu 30 kwietnia sejm uchwalił tzw. „ustawę antyprzemocową”, pozwalającą na przymusową eksmisję sprawcy/sprawczyni przemocy domowej. Ustawa została podpisana przez Prezydenta RP w dniu 20 maja 2020 roku i opublikowana w dniu 29 maja 2020 roku i z założenia zakłada przyspieszenie i usprawnienie dotychczasowych procedur, które były długotrwałe i których realizacja nie zawsze skutkowałą zahamowaniem przemocy domowej.

Ustawa ma wprowadzać wiele kompleksowych rozwiązań dotyczących szybkiego izolowania osoby dotkniętej przemocą od osoby ją stosującej, w sytuacji, gdy stwarza ona zagrożenie dla życia lub zdrowia domowników. Przepisy ustawy zakładają bowiem wprowadzenie odrębnego i szybkiego postępowania w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia oraz zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (zmiany w zakresie kodeksu postępowania cywilnego).

Ustawa także stanowi, iż postanowienie sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia jest skuteczne i wykonalne z chwilą ogłoszenia, tj. ofiara przemocy nie musi czekać na uprawomocnienie się postanowienia i nie jest zależna od ewentualnego odwołania się sprawcy od orzeczenia sądu.

Dodatkowo ustawa reguluje zwiększenie uprawnień policji i żandarmerii wojskowej - pozwala bowiem na natychmiastową izolację sprawcy przemocy od

ofiar poprzez wprowadzenie zmian do Kodeksu wykroczeń, ustawy o Policji, ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Istotnym jest uprawnienie przyznane policjantom do wydania wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, które to rozwiązanie nie było wcześniej znane ustawie. Nakazy lub zakazy są natychmiast wykonalne.

Podkreślić jednak należy, że ustawa wchodzi w życie 6 miesięcy od dnia jej ogłoszenia. Prowadzi to do prostego wniosku, iż ofiary przemocy do chwili obecnej w dobie pandemii koronawirusa nie mają możliwości skorzystania z jej przepisów, a wszczęcie dotychczasowych procedur jawi się jako długotrwałe i nieskuteczne.

Ponadto, przeciwnicy ustawy jednoznacznie wskazują, iż ustawa antyprzemocowa nakierowana jest na "dyskryminację mężczyzn", niszczenie rodziny, a jej wprowadzenie i stosowanie będzie prowadziło do licznych nadużyć, których dopuszczać się będą kobiety wobec mężczyzn.

3. Jak działać?

Od początku wybuchu pandemii koronawirusa Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podjęło liczne działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, które mają na celu zmniejszenie zjawiska przemocy domowej i pomoc ofiarom przestępstw. Ograniczenia związane z wprowadzonym stanem epidemii wymusiły zmianę sposobu i form udzielnej pomocy przez samorządy i realizowanie zadań zleconych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Działania resortu obejmują:

1. Opracowanie i przekazanie do samorządów Instrukcji dotyczącej sposobu organizacji placówek zapewniających schronienie, takich jak: specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki wsparcia prowadzące miejsca całodobowego pobytu, w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2. W instrukcji znalazły się zalecenia dotyczące organizacji pracy placówek oraz organizacji życia zbiorowego osób w nich przebywających.
2. Opracowanie Instrukcji dotyczącej sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz dla pracowników socjalnych do pracy z

- rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2.
3. Zalecenie dokonania rozeznania i przekazanie osobom doświadczającym przemocy informacji o miejscach i instytucjach, które udzielają wsparcia specjalistycznego (np. psychologicznego czy prawnego), w szczególności poradnictwa specjalistycznego udzielanego za pomocą rozmów telefonicznych czy komunikacji elektronicznej.
 4. W przypadkach podejrzenia eskalacji przemocy zalecono zgłaszanie konieczności interwencji policji.
 5. Szczególną ochroną i bezwzględną koniecznością bieżącego monitorowania sytuacji zalecono objąć rodziny, w których przemocy doświadczają dzieci.
 6. Apel od samorządów gminnych i powiatowych uwrażliwiający na konieczność reagowania na akty przemocy w rodzinie.
 7. Ofertę wsparcia licznych lokalnych i ogólnopolskich telefonów zaufania dla osób doświadczających przemocy w rodzinie.
 8. Pismo do urzędów wojewódzkich z prośbą o stworzenie baz danych dotyczących obecnego wsparcia osób doświadczających przemocy w rodzinie na poziomie lokalnym (placówek i poradnictwa). Bazy te miały być umieszczone na stronach internetowych urzędów.
 9. Działania mające na celu promowanie aplikacji "Twój parasol", kierowanej do osób doświadczających przemocy domowej. Bezpłatna aplikacja mobilna „Twój Parasol” stanowi praktyczne i skuteczne narzędzie umożliwiające uzyskanie wsparcia i niezbędnych informacji osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Aplikacja umożliwia m.in. dyskretny kontakt z wcześniej skonfigurowanym adresem poczty elektronicznej, a także możliwość szybkiego wybrania telefonu alarmowego w nagłych przypadkach, jak również zawiera informacje, które mogą być pomocne osobom krzywdzonym, np. z zakresu prawa.

Pomimo iż z uwagi na zniesienie ograniczeń i restrykcji związanych z pandemią koronawirusa w zakresie pozostawania w domu, problem chwilowo zmniejszył swój zasięg, należy pamiętać, iż każdorazowo, w sytuacjach kryzysowych najbardziej skutecznym sposobem jest wzywanie stosownych służb: policji czy straży miejskiej. Jest to pomoc doraźna, jednak również najbardziej skuteczna i szybka. Przepisy ustawy antyprzemocowej wejdą w życie dopiero w listopadzie 2020 roku, co, póki co nie rozwiązuje problemu, który dotyka wiele rodzin w chwili obecnej.

Skorzystanie z rozwiązań dotychczasowych, w tym sądowe zobowiązanie sprawcy przestępstwa do opuszczenia mieszkania zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, udzielania wsparcia psychologicznego przez różne instytucje i organizacje, jest rozwiązaniem skutecznym w dłuższej perspektywie czasowej, jednak wymaga podjęcia szeregu czynności i realizacji konkretnych procedur. Wypracowanie praktyki w zakresie pomocowej ofiarom przestępstwa powinno być podstawowym zadaniem samorządów, które – jako najbliższe ludziom i

najbardziej dostępne - zobowiązane są do udzielania bieżącej pomocy rodzinom dotkniętym przemocą.

W razie jakichkolwiek pytań, zapraszamy do kontaktu telefonicznego lub za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Paulina Sułkowska

Adwokat

Brysiewicz i Wspólnicy sp.k.

Tel. + 48 503 539 159

E-mail: paulina.sulkowska@biw.legal